

працюють над посиленням відповідальності. URL: https://mvs.gov.ua/news/killist-vipadkiv-domasnyogo-nasilstva-zrosla-na-20-mvs-ta-parlament-praciuiut-nad-posilenniam-vidpovidalnosti-1?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 11 лютого 2025).

5. Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення у зв'язку з ратифікацією Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами : Закон України від 23 грудня 2020 р. № 1226-IX. Офіційний текст. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1226-19> (дата звернення: 11 лютого 2025).

6. Місто Сайт. (2023). Залишатися в безпеці: як працює система шелтерів в Україні. URL: https://mistosite.org.ua/articles/zalyshaitesia-v-bezpetsi-iak-pratsiuiue-systema-shelteriv-v-ukraini?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 11 лютого 2025).

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-487-3-20>

ДО ПИТАННЯ НЕДОПУСТИМОСТІ МЕДІАЦІЇ ЩОДО ВСІХ ФОРМ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА (ТА НАСИЛЬСТВА ЗА ОЗНАКОЮ СТАТІ)

Каращук Катерина Леонідівна

медіатор, адвокат,

приватний виконавець виконавчого округу м. Києва,

м. Київ, Україна

Висока вартість, тривалість та складність судового процесу обумовлює все інтенсивніший розвиток альтернативних видів розгляду спорів. Одним із найбільш поширених способів позасудового вирішення конфліктів є медіація як «позасудова добровільна, конфіденційна, структурована процедура, під час якої сторони за допомогою медіатора (медіаторів) намагаються запобігти виникненню або врегулювати конфлікт (спір) шляхом переговорів» [1]. Сфера дії Закону «Про медіацію» є достатньо широкою і розповсюджується на різні види конфліктів (спорів), в тому числі цивільні, сімейні, трудові, господарські, адміністративні, а також справи про адміністративні правопорушення та кримінальні провадження з метою примирення потерпілого з підозрюваним (обвинуваченим) (ч. 1 ст. 3 Закону). Практика показує, що медіація є одним із найбільш ефективних способів вирішення конфліктів саме у сфері сімейних правовідносин.

Цьому сприяють такі переваги медіації порівняно із судовим розглядом як конфіденційність (сторони сімейного конфлікту незацікавлені у розголошенні відомостей про його подробиці), оперативність (сторони зацікавлені у швидкому вирішенні конфлікту, чого не забезпечує судовий розгляд), досягнення сторонами консенсусу (висока ймовірність припинення спору).

Проте не всі види сімейних конфліктів є медіабельними. Зокрема, недавніми змінами до законодавства передбачена заборона застосування медіації щодо всіх форм домашнього насильства [2]. Такий підхід законодавця відповідає ст. 48 ратифікованої Україною 20.06.2022 Стамбульської конвенції [3], яка забороняє застосування обов'язкових альтернативних процесів вирішення спорів, у тому числі посередництва та примирення, стосовно всіх форм насильства, які підпадають під сферу застосування цієї Конвенції.

Аргументом такої заборони найчастіше називають відсутність у випадках домашнього насильства принципу рівності «оскільки потерпіла сторона, що зазнала домашнього насильства, є у багатьох випадках залежною від кривдника (психологічно, матеріально, тощо)» [4]. Крім того, контраргументом застосування медіації у випадках домашнього насильства часто називають те, що медіація може сприяти уникненню кривдником покарання [5, с. 73].

Проте існують і інші підходи в зарубіжній літературі та практиці. Так, прихильники застосування медіації у випадках домашнього насильства пропонують диференціювати різні види такого насильства, а відповідно «деякі випадки можуть бути розглянуті в процесі медіації, тоді як інші підлягають розглянуті лише в судовому порядку» [5, с. 73]. Також, виходячи з практики, деякі автори стверджують, що якщо у жертви домашнього насильства є достатньо сильна позиція для прийняття рішення, то залучення її до процесу медіації, контрольованого високопрофесійним медіатором, може позитивно вплинути на неї, при додержанні заходів безпеки, зокрема, медіація може проводитися у вигляді телефонних розмов або окремих зустрічей медіатора з кожною із сторін [5, с. 73].

Неоднозначно вирішуються питання проведення медіації щодо домашнього насильства і у законодавстві різних країн. Проте у більшості правових систем існують норми, які забороняють застосування медіації для вирішення сімейних спорів, що стосуються дітей, де є докази домашнього насильства або встановлюються особливі умови для проведення процедури медіації у подібних випадках [5, с. 74].

З огляду на зарубіжний досвід, у вітчизняному законодавстві слід більш детально врегулювати обмеження застосування медіації у випадках домашнього насильства, оскільки такі випадки можуть істотно

відрізнятися. Тим більше, практика показує, що застосування заходів державного примусу до кривдника далеко не завжди гарантує безпеку постраждалої сторони та вирішує конфлікт.

На нашу думку, роль сімейної медіації в контексті домашнього насильства має бути більше превентивною, з тим, щоб випадках родинних конфліктів запобігати насильницьким діям. Це цілком відповідає положенню ч. 1 ст. 3 Закону України «Про медіацію», який поширюється, зокрема, «на суспільні відносини, пов'язані з проведенням медіації з метою запобігання виникненню конфліктів (спорів) у майбутньому» [1].

Досить часто факти домашнього насильства виявляються в процесі підготовки або проведення сімейної медіації. В таких випадках принцип конфіденційності, передбачений Законом «Про медіацію» не застосовується. Так, п. 2 р. VII Державного стандарту надання соціальної послуги медіації передбачає, що принцип конфіденційності (щодо медіації) не поширюється на випадки виявлення фактів домашнього насильства. При цьому особи, долучені до оброблення такої інформації відповідно до законодавства, зобов'язані забезпечувати її конфіденційність [6]. Названим стандартом передбачений порядок дії медіатора у відповідних випадках. Зокрема, п. 4 р. VIII вказаного стандарту передбачає обов'язок медіатора (медіаторів) у випадку виявлення ознаки жорстокого поводження з дитиною або загрозу її життю чи здоров'ю невідкладно, у строк, що не перевищує 1 доби, повідомити про це (в усній або в письмовій формі, в тому числі із застосуванням засобів електронної комунікації) органи Національної поліції та службу у справах дітей за місцем виявлення або проживання/перебування такої дитини. У інших випадках медіатор зобов'язаний повідомити повнолітню особу, постраждалу від домашнього насильства про право звернутися до органів Національної поліції і повідомляє органи Національної поліції про домашнє насильство та/або насильство за ознакою статі виключно за наявності поінформованої згоди повнолітньої постраждалої особи на таке повідомлення. На нашу думку, такий підхід є цілком обґрунтованим. Проте доцільно було б не обмежуватися регулюванням відповідних випадків на рівні підзаконного акту, а внести відповідні зміни до Закону України «Про медіацію».

Література:

1. Про медіацію: Закон України від 16.11.21 № 1875-IX / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1875-20#Text> (дата звернення: 20.02.2025).

2. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення механізму запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі: Закон України від 20.11.2024 № 4073-IX / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4073-20#n108> (дата звернення: 20.02.2025).

3. Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами (Стамбульська конвенція) від 11.05.2011 № 994_001-11 // База даних «Законодавство України». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_001-11#Text (дата звернення: 27.02.2025).

4. Чи можлива медіація між особою постраждалою від домашнього насильства та її кривдником. *Судово-юридична газета в Україні*. 2023. 16 лютого URL: <https://sud.ua/uk/news/ukraine/262154-vozmozhna-li-mediatsiya-mezhdu-litsom-postradavshim-ot-domashnego-nasiliya-i-ego-obidchikom> (дата звернення: 26.02.2025).

5. Guide to Good Practice under the Hague Convention of 25 October 1980 on the Civil Aspects of International Child Abduction Mediation URL: <https://assets.hcch.net/docs/d09b5e94-64b4-4afe-8ee1-ab97c98daa33.pdf> (дата звернення: 27.02.2025).

6. Про затвердження Державного стандарту соціальної послуги медіації: наказ Міністерства соціальної політики України від 03.06.2024 № 269-Н/ Міністерство соціальної політики України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1160-24#Text> (дата звернення: 25.02.2025).